

**“Ўзбекистон Республикаси фуқаро ва экспериментал авиацияси
парвозларининг метеорологик таъминоти”
(ЎЗР АҚ-180)**

1-Боб. Умумий қоидалар

1. Ўзбекистон Республикаси Авиация Қоидалари 180 "Ўзбекистон Республикаси фуқаро ва экспериментал авиацияси парвозларининг метеорологик таъминоти" (кейинги ўринларда ЎЗР АҚ-180) Ўзбекистон Республикаси Ҳаво кодексига (57-модда) мувофиқ ишлаб чиқилган, Халқаро фуқаролик авиацияси тўғрисидаги конвенциясининг 3-сон Иловаси ИКАО, Жаҳон Метеорологик Ташкилотининг (кейинги ўринларда ЖМТ) Техник регламентлари, ИКАО Ҳаво метеорология бўйича қўлланма.

Изоҳ: Ушбу ЎЗР АҚ-180 кўрсатманинг талаблари фуқаро авиациясини метеорологик таъминоти бўйича йўриқнома (кейинги ўринларда ФА МТБЙ) томонидан ишлаб чиқилди ва тасдиқланди. Авиация бошқармаси ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Марказий Гидрометеорология хизмати (кейинги ўринларда Ўзгидромет) Ўзбекистон Республикаси Ҳаво кодексига мувофиқ амалга оширилади (57-модда).

2. Ўзбекистон Республикасининг авиация метеорологик органлари, метеорологик ускуналар фаолияти, уларни ўрнатиш ва техник эксплуатациясига тегишли норматив ҳужжатлар Ўзбекистон Республикаси ЎЗР АҚ-180 талабларига зид бўлмаслиги керак.

3. ЎЗР АҚ-180 талаблари барча авиация метеорологик органлари, авиакомпаниялар ва бошқа агентлик парвозларни метеорологик таъминлашни ташкил этиш, метеорологик ускуналарни ўрнатиш ва техник эксплуатация қилиш билан шуғулланадиган бошқа идоралар учун мажбурийдир.

4. ЎЗР АҚ-180 фуқаро аэродромлари, ҳамкорликда фойдаланиладиган аэродромлар, қўшма базада ўрнатилган метеорологик ускуналарга амал қилади, шунингдек метеорологик ускуналарнинг ишлашини ташкил этиш ҳамда ўтказиш юридик ва жисмоний шахсларга нисбатан қўлланилади.

5. Метеорологик ускуналардан фойдаланиш учун ушбу ЎЗР АҚ-180 талабларига риоя қилган ҳолда фойдаланишга рухсат бериши мумкин. Метеорологик ускуналарнинг ЎЗР АҚ-180 талабларига мувофиқлиги Давлатлараро авиация қўмитаси (кейинги ўринларда ДАҚ) ва Ўзбекистон стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш агентлигининг (кейинги ўринларда Ўзстандарт) яроқлилиги тўғрисидаги сертификат билан тасдиқланади.

6. Метеорологик ускуналардан фойдаланиш Фуқаро авиацияси аэродромлари учун метеорологик ускуналардан фойдаланиш Қоидаларига (кейинги ўринларда ФАМУФҚ) ва ишлаб чиқарувчининг фойдаланиш техник ҳужжатларига мувофиқ амалга оширилади.

7. Агар махсус ускуналар учун техник ҳужжатларда бошқа шартлар кўрсатилмаган бўлса метеорологик ускуналар йилига бир марта текширилади, симоб станциясининг барометрлари икки йилда бир марта текширилади.

8. Модернизация қилинганидан сўнг, метеорологик ускуналар қайта сертификатланиши ва сертификат билан тасдиқланиши керак.

9. Ушбу ЎЗР АҚ-180 бажарилишини назорат қилиш Ўзбекистон Республикаси Транспорт вазирлиги ҳузуридаги Фуқаро авиацияси агентлиги (кейинги ўринларда “Ўзавиация” агентлиги) ва Ўзгидромет томонидан амалга оширилади.

2-Боб. Фуқаро ва экспериментал авиациясини метеорологик таъминлашни умумий ташкил этиш

10. Фуқаро ва экспериментал авиацияси метеорологик таъминотининг мақсади ҳаво кемаларининг экипажларига, ҳаво транспорти қатновига хизмат кўрсатиш органларига, ҳамда, парвозларни режалаштириш ва таъминлаш билан боғлиқ бўлган бошқа органларга, уларнинг вазифаларини бажариш учун керакли бўлган метеорологик ахборотни тақдим этиш орқали парвозларнинг хавфсизлигини, мунтазамлигини ва самарадорлигини таъминлашдир.

11. Ўзбекистон Республикасида фуқаро ва экспериментал авиацияни метеорологик таъминлашни умумий ташкил этиш ФА МТБЙ талабларига мувофиқ амалга оширилади.

12. Ўзбекистон Республикаси ФА МТБЙ Халқаро фуқаро авиацияси Конвенциянинг 3-сон Иловаси ИКАО ва Жаҳон метеорология ташкилотининг техник регламентига мувофиқ ишлаб чиқилган.

13. ФА МТБЙ талаблари Ўзгидрометнинг барча аэродром метеорологик идоралари ва уларга тегишли эксплуатантлар учун мажбурийдир.

14. Ҳар бир аниқ аэродромда истеъмолчиларга маълумот бериш ҳажми ва тартиби ушбу аэродромда парвозларни метеорологик таъминлаш бўйича Йўриқномада белгиланади. Йўриқнома аэродром метеорология идораси томонидан ишлаб чиқилади, ташкилотнинг ҳаво ҳаракатини бошқариш идораси билан келишилади ва аэропорт директори томонидан тасдиқланади.

15. Авиация истеъмолчилари учун мўлжалланган метеорологик маълумотлар юқори сифатли ва ўз вақтида бўлиши керак, уни тақдим этиш шакли истеъмолчи билан танишиш учун минимал ҳаракат талаб қилади.

16. Метеорологик таъминот ИКАО халқаро тилларидан бирида (инглиз ёки рус) тақдим этилади.

3-Боб. Идоралараро ва минтақавий келишувлар

17. Ўзгидромет идоралараро даражада Ўзбекистон Республикасида рўйхатдан ўтган авиакомпаниялар билан шартномалар тузади. Шартномалар томонларнинг ҳуқуқлари ва мажбуриятларини аниқ белгилаб беради.

18. Ўзгидромет ўртасидаги шартномалар асосида ва минтақавий даражадаги авиакомпаниялар аэродром метеорология идоралари ва авиакомпаниянинг таркибий бўлинмалари ўртасида шартномалар тузадилар.

4-Боб. Фуқаро ва экспериментал авиациясини метеорологик таъминлаш органлари

19. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Фармойиши 1997 йил 2 июндаги 218-Ф-сон Фармойишига биноан Ўзгидромет Халқаро фуқаро авиацияси

ташкilotининг (ИКАО) Ўзбекистон Республикаси Ваколатли Метеорологик органи этиб белгиланди.

20. Ўзгидромет – ваколатли метеорологик орган ҳисобланиб, Ўзбекистон Республикаси номидан халқаро аэронавигация манфаатларида фуқаролик ва экспериментал авиацияга метеорологик хизматларни тақдим этади ёки ташкиллаштиради.

21. Ўзгидромет масъулиятларига қуйидагилар киради:

а) аэродром метеорологик органларини малакали мутахассислар билан таъминлаш;
б) авиация метеорологик мутахассислари учун малака ошириш курсларини ташкил этиш ва ўтказиш;

в) Хориж мамлакатларига парвозларни амалга оширадиган аэродром метеорология идоралари мутахассислари учун инглиз тили курсларини ташкил этиш;

г) Глобал маълумотларни ҳамда минтақаларни прогнозлаш тизимининг маҳсулотларини олиш ва тарқатиш;

д) аэродром метеорология идораларини хизмат кўрсатувчи операторларни метеорологик маълумотлар билан ўз вақтида ва сифатли таъминлаш;

е) Ўзбекистон Республикаси фуқаро авиациясининг аэродромлари билан метеорологик ускуналар ва алоқа воситалари операторлар билан биргаликда жиҳозлаш, метеорологик ускуналарни ўрнатиш, фойдаланишга топшириш, улардан фойдаланиш;

ж) Ўзстандарт ташкilotи билан ҳамкорликда метеорологик асбоб-ускуналарини ўз вақтида текшириш;

з) аэродром метеорологик органлари фаолияти ва метеорологик ускуналарнинг техник эксплуатацияси устидан назоратни таъминлаш;

и) аэродром метеорологик органларни зарур ҳажмдаги материаллар билан таъминлаш;

к) парвозларни режалаштириш учун зарур бўлган авиация иқлимий маълумотларни тайёрлаш.

Изоҳ: авиация иқлимий маълумотларни тузиш ва улардан фойдаланиш бўйича талаблар 7-бўлимда келтирилган.

21¹. Ўзгидромет фойдаланувчиларга тақдим этиладиган метеорологик ахборот умумий сифат бошқарувини амалга ошириш учун зарур бўлган қоидалар, жараёнлар ва ресурсларни ўз ичига олган уюшган сифат тизимини ишлаб чиқиш ва амалга оширишни кўзда тутди. Истеъмолчи томонидан тақдим этилган метеорологик маълумотларда инсон омилини ҳисобга олиш керак, уни тақдим этиш шакли уни талқин қилиш учун истеъмолчининг минимал ҳаракатини талаб қилади.

Ўзгидромет тўғри ташкил этилган сифат тизимининг ишлаши тўғрисида мунтазам равишда “Ўзавиация” агентлиги органини хабардор қилиб туради.

22. Ўзгидромет фуқаро ва экспериментал авиацияси учун метеорологик хизматларнинг қийматини ва харажатларини қоплаш тартибини белгилайди.

5-Боб. Аэродром метеорологик органлари

23. Фуқаро ва экспериментал авиацияни тўғридан-тўғри метеорологик таъминлаш аэродромнинг метеорологик идоралари томонидан амалга оширилади. Авиация истеъмолчилари об-ҳаво маълумотлари, аэрологик, радар ва сунъий йўлдош кузатувлари

маълумотлари, шунингдек истеъмолчилар билан келишилган ҳажмдаги бошқа маълумотлар билан таъминланади.

24. Аэродром метеорологик органлари таркибига синоптиклар гуруҳига эга 1-2-тоифали ва 4-тоифали, синоптиклар гуруҳига эга бўлмаган Тошкент авиация метеорология станцияси (кейинги ўринларда ТАМС) ва фуқаро авиацияси метеорологик станцияси (бундан кейин - ФАМС) киради. Аэродром метеорологик органларнинг сифими ва ишлаш дастурлари Ўзгидромет томонидан оператор билан келишилган ҳолда белгиланади.

25. Аэродром метеорологик идораларининг функциялари ФАМТҚ да белгиланган.

6-Боб. Авиатрассаларда назорат парвозлари

26. Муҳандис-синоптик аэродром метеорологик идорасининг об-ҳавосига оид мутахассислар ва Ўзгидрометнинг Авиациянинг метеорологик маълумотлар билан таъминлаш хизмати (кейинги ўринларда АММТХ) мутахассислари хизмат кўрсатиладиган ҳаво йўллари ва маршрутлари устидан қуйидаги мақсадларда парвоз қиладилар:

а) Ҳаво кемаларининг парвозлари учун метеорологик шароитларнинг ҳаво йўлларига таъсири;

б) бошқа аэропортларнинг авиация метеорологик идоралари билан тажриба алмашиш;

в) тармоқ бўлинмаларининг авиация метеорологик идораларига ташкилий ва услубий ёрдам кўрсатиш;

г) услубий текширишлар ўтказиш;

д) авиация ходимларини метеорологик кузатувларга ўқитиш ва кузатувларни ташкил этишда зарур ёрдам кўрсатиш.

27. Авиатрассаларда назорат парвозларни ташкил этиш Ўзгидромет ва авиакомпаниялар ўртасидаги Битимларда белгиланади.

7-Боб. Авиация иқлимий маълумотлар

28. Парвозларни режалаштириш учун талаб этиладиган авиация иқлимий маълумотлар аэродром иқлимий жадваллари ва аэродром иқлимий маълумотлари шаклида тайёрланади. Авиация фойдаланувчилари Ўзгидромет ва Авиация истеъмолчилари ўртасидаги келишувга кўра шундай маълумотлар билан таъминландилар.

29. Авиация учун иқлимий маълумотлар камида беш йил давомида ўтказилган кузатувларга асосланиши лозим. Маълумот билан таъминлашда кузатувларнинг даври кўрсатилиши лозим.

30. Ваколатли метеорологик кузатиш органи бошқа Давлат операторлар сўровига кўра авиация иқлимий ахбороти билан алмашинади.

31. Ўзгидромет Ўзбекистон Республикаси ҳудудида жойлашган барча аэродромлар учун аэродромнинг иқлимий хусусиятларини тайёрлайди.

32. Аэродромнинг иқлимий хусусиятлари Жаҳон метеорология маркази (кейинги ўринларда ЖМТ) томонидан ўрнатилган тартиб-қоидаларга мос келиши керак.

33. Аэродром иқлимий хусусиятларига киритиладиган маълумотлар ИКАО Халқаро фуқаро авиацияси тўғрисидаги Конвенцияга 3-иловада келтирилган стандартлар ва тавсия этилган амалиётга мос бўлиши зарур.

34. Метеорология органи талаб бўйича метеорологик кузатув маълумотларини тадқиқот ва таҳлил қилиш учун зарур бўлган ҳар қандай бошқа ваколатли метеорология органи, операторларга ва метеорологиядан халқаро ҳаво транспорти манфаатлари йўлида фойдаланиш билан боғлиқ бошқа шахсларга маълумотларни тақдим қилади.

35. Ўзгидромет аэродром иқлимий характеристикаларини тайёрлаш, нашр этиш ва янгилаш учун масъулдир ва жавобгардир.

8-Боб. Литер ва назорат остидаги қатновларни метеорологик таъминлаш

36. Об-ҳаво маълумотларини литер ва назорат парвозлари индивидуал ҳужжатлар талабларига мувофиқ амалга оширилади.

37. Литер ва назорат парвозларига 3-шакл рухсатномасига эга бўлган Тошкент авиация метеорология станцияси (кейинги ўринларда ТАМС) ва Авиация метеорологик станцияси (фуқаро) (кейинги ўринларда АМСФ) мутахассислари, метеорологик таъминлашга рухсат этиладилар.

9-боб. Ҳамкорликда жойлашиш аэродромлари ва ҳамкорликда фойдаланиш аэродромларида парвозларни метеорологик таъминлаш

38. Ҳамкорликда жойлашиш аэродромларда ва ҳамкорликда фойдаланиладиган аэродромларда ҳаво кемаларининг парвозларини метеорологик таъминлаш "Бирлашган аэродромлардан фойдаланиш тартиби", «Ўзбекистон Қуролли Кучлари авиациясининг метеорологик хизмати бўйича қўлланма» (кейинги ўринларда ЎҚКАМК), «Қуролли Кучларнинг парвозларини тайёрлаш бўйича қўлланма» Ўзбекистон Қуролли Кучлари ва ФА МТБЙ талабларига мувофиқ амалга оширилади.

39. Агар битта аэропортда Гидрометеорология хизмати ва Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучларининг метеорологик органлари мавжуд бўлса, ушбу органлар раҳбарлари биргаликда метеорологик маълумотларни олиш учун келишилган натижалар ва об-ҳаво башоратлари, эксплуатация, умумий объектларни таъмирлаш ва алоқа ускуналари масалаларини акс эттирувчи ўзаро ҳамкорлик тартибини ишлаб чиқадилар.

40. Ушбу бўлимларнинг метеорологик идоралари бир-бирига яқин жойда жойлашган бўлиши керак. Бошқа ҳолларда, улар ўртасида бевосита тўғридан-тўғри гаплашиш каналлари ўрнатилади.

41. Ҳамкорликда жойлашиш аэродромларда ва ҳамкорликда фойдаланиладиган аэродромларда ҳаво кемалари экипажларини тўғридан-тўғри метеорологик қўллаб-қувватлаш метеорология идоралари томонидан уларнинг идоравий мансублигига қараб амалга оширилади. Агар битта аэропортда метеорология идораси бўлса, авиакомпаниянинг идора мансублигидан қатъий назар, рейслар ушбу орган томонидан амалга оширилади.

10-Боб. Метеорологик аэродром органлари учун биноларини режалаштириш талаблари

42. Аэродром метеорологик идораларининг самарали ишлаши учун, айниқса ишлов бериладиган материаллар катта ҳажмга эга бўлса, турли ходимлар иш жойларини, дисплей мосламаларини, мебелларни, юриш йўлларини жойлаштиришни диққат билан режалаштирилади.

43. Аэродром метеорология органларини жойлаштиришда қуйидаги омилларни ҳисобга олиш керак.

а) кузатишлар ўтказишга қўйиладиган талаблар;

б) таҳлил қилиш ва инструктаж ўтказиш зарурати;

в) парвоз экипажлари аъзолари, ҳаво ҳаракатини бошқариш хизмати ва бошқа аэродром хизматлари билан доимий алоқада бўлиш зарурати;

г) кўзгалмас телекоммуникация ер ости тармоғининг (бундан буён матнда AFTN) алоқа воситаларига ва маълумотларни узатишнинг автоматлаштирилган тизимига (кейинги ўринларда МУАТ) боғлиқлиги.

44. Аэродром метеорология идораларига ажратилган хоналар ЖМТ ва ИКАО стандартлари ва тавсия этилган амалиётига мувофиқ бўлиши керак.

Изоҳ: Метеорологик аэродром маъмурлари учун биноларнинг жойлашуви тўғрисида маълумот 1-иловада бериледи.

11-Боб. Метеорологик кузатув нуқталари

45. Горизонтал кўриниш диапазонининг инструментал метеорологик кузатувлари, булутларнинг пастки чегарасининг баландлиги ва шамол параметрлари ташкил этилмаган аэропортларда янги метеорологик ускуналар ўрнатилгунга қадар қуйидаги нуқталар сақланади:

а) асосий кузатув пункти - (кейинги ўринларда АКП);

б) ёрдамчи кузатув пункти - (кейинги ўринларда ЁКП);

в) қўшимча кузатув пункти - (кейинги ўринларда ҚКП).

46. Метеорологик кузатиш нуқталари аэродром ва унинг яқин атрофидан метеорологик шароитлар техниги-метеорологининг иш жойидан эркин кўринишини таъминлаш учун шундай жойлашганки, улар тунда аэропорт чироқларининг таъсирини кузатишга аралашидан ҳимояланган бўлиши керак. Шунингдек, ҳаво кемаси аэродромга яқинлашаётган йўналиши бўйича об-ҳаво шароитини ҳам кузатиши зарур.

Изоҳ: аэродромларда метеорологик кузатув пунктларининг жойлашуви 2-иловада келтирилган.

12-Боб. Метеорологик ускуналар

47. Фойдаланиш учун мўлжалланган фуқаро ва экспериментал авиация аэродромлари метеорологик ускуналар билан жиҳозланишади. Ускунанинг мақсади халқаро аэронавигацияга хизмат кўрсатишда энг аниқ метеорологик маълумотларни олиш зарурлигидадир.

48. Ускуналарни жойлаштириш қуйидаги талабларга жавоб бериши керак:

а) умуман аэродромлар учун ва айниқса, учиш-қўниш йўлагини бажариш учун вакиллик ўлчови;

б) курилмаларнинг қўллаб-қувватловчи тузилмасининг мўртлиги талаб қилинадиган муайян иш жойларида жойлаштирилиши;

в) жой шароитлари, электр манбалари ва коммуникацияларга нисбатан жойлаштириш қулайлиги.

Изох: Метеорологик ускуналарнинг мувофиқлиги бўйича методология 8 - 12-сонли Иловаларда келтирилган.

13-Боб. Алоқа учун талаблар ва улардан фойдаланиш

49. Аэродром метеорология хизмати метеорологик ахборотни Фуқаро авиация маъмуриятининг (кейинги ўринларда ХХБ) доимий органларига (пунктларига), бошқа авиация фойдаланувчиларига ва тегишли аэронавигация алоқа станцияларига, кейинчалик, шу жумладан минтақавий ва жаҳон миқёсида башорат қилиш марказларига етказиш учун зарур бўлган алоқа воситалари билан таъминланади.

Изох: авиация фойдаланувчилари техник воситалари бўйича зарур метеорологик маълумотларни ўзларининг техник воситаларига қабул қилиш (намоёниш этиш)ни таъминлайдилар.

50. Метеорология органи ва минтақавий диспетчерлик марказлари, парвоз ахборот марказлари, аэродром бошқарув марказлари, алоқа станциялари, қидирув-қутқарув марказлари ўртасидаги алоқа воситалари қуйидаги алоқаларни таъминлаши керак:

а) тўғридан-тўғри овозли каналда ва бундай ҳолда уланиш тезлиги 15 дақиқадан ошмаслиги зарур;

б) хат-босма алоқа шундай ҳолларда қачонки ахборот олувчилар маълумотларни қайд этишни талаб қилган ҳолларда ахборотни тарқатиш вақти эса 5 дақиқадан ошмаслиги лозим.

51. Электр алоқа воситалари, зарур бўлганда, 50-бандда кўзда тутилгандек визуал ёки аудио алоқаларнинг бошқа турлари билан тўлдирилиши керак.

52. Аэродром метеорологик органлари қатнов жадвали билан боғланган парвоз вақти 5 соатдан ошмайдиган рейслар учун заҳира бўлган, аэродромлардан мунтазам ҳисоботлар ва об-ҳаво маълумоти шунингдек, махсус намунавий ҳисоботлар алмашинади. Агар парвоз вақти 5 соатдан узоқ бўлса, алмашилишига фақат об-ҳаво прогнозлари киритилади.

53. Аэродром метеорология органлари ўртасида метеорологик маълумотлар алмашинуви автоматлаштирилган узатиш тизими Ўзгидромет МУАТ ва AFTN авиация электр алоқа тармоғи орқали амалга оширилади.

54. Ўзгидромет, аэродром метеорология органларининг ХХБ бўлинмалари билан келишилган йиллик мурожаатлари асосида МУАТ бўйича авиаметеорологик маълумот алмашиш режаларини, шунингдек гидрометеорологик станциялардан (кейинги ўринларда ГМС) бўрон сигналлари (махсус хабарлар) бериш режаларини ишлаб чиқади.

55. 54-бандда қайд этилган режаларга мувофиқ, аэродром метеорология хизмати радиотехника асбоб-ускуналари ва алоқадан фойдаланиш база (кейинги ўринларда РТУАФ) хизмати ва ҳаводаги ҳаракатни бошқариш (кейинги ўринларда ХХБ) бўлинмаси

билан биргаликда авиация электр алоқа тармоғи, шу жумладан маҳаллий ҳаво қатнови аэропортлари орқали метеорологик ахборот алмашиш схемаларини тузади. Ишлаб чиқариш эҳтиёжига қараб, схемалар тезкор тўғриланади.

Изоҳ: халқаро аэропортларнинг метеорологик идоралари метеорологик маълумотни Европанинг тезкор метеорологик маълумот банкларига узатиш билан шуғулланувчи авиация ер ости электр алоқаларидан фойдаланадилар.

56. Авиация ер усти электр алоқа тармоғи орқали узатиладиган метеорологик маълумотларга эга телеграммалар Фуқаро авиацияси электр алоқа қўлланмасида (кейинги ўринларда ФА ЭАҚ) белгилаган форматда тузилади. Телеграммаларга "FF" фавқулудда тоифаси берилган.

14-Боб. Аэродромда метеорологик маълумотларни тарқатиш

57. Аэродромда жойлашган истеъмолчиларга метеорологик ахборотни тарқатиш схемаси ушбу аэродромда парвозларни метеорологик таъминлаш бўйича Йўриқномага киритилади.

58. Метеорологик маълумотларни овозли каналлар орқали узатиш белгиланган қоидалар ва фразеологиядан фойдаланган ҳолда амалга оширилади.

59. Ҳаво ва ер усти электр алоқа каналлари орқали узатиладиган метеорологик маълумотларни қайд этиш учун овоз ёзиш воситаси назорат қилинади. Овоз ёзуви махсус кўрсатмалар талабларига мувофиқ ташкил этилади.

15-Боб. Парвоздаги ҳаво кемалар учун метеорологик маълумотларнинг радио узатув дастурлари орқали тарқатилиши

60. Парвоздаги ҳаво кема экипажларини учуш ва қўниш аэродромлардаги об-ҳаво ҳолати тўғрисидаги маълумот билан таъминлаш учун ATIS, VOLMET автоматик радио узатув дастурлари ишлатилади.

Радио узатув дастурларини ташкил этиш ва олиб бориш талаблари йўриқномалар билан белгиланади.

61. ЖЮЧ радиоузатув VOLMET дастурлари орқали маълумот узатиш аэродром метеорологик орган ходимлари томонидан амалга оширилади. Дастурларни ташкил этиш учун керакли бўлган техник воситалар ва жиҳозларни "Ўзаэронавигация" маркази томонидан таъминланади.

62. Юқори частотали радио эшиттириш, қисқа тўлқинли (кейинги ўринларда ҚТ) метеорологик канал "Ўзаэронавигация" маркази ходимлари томонидан амалга оширилади. Бундай трансляциялар учун зарур метеорологик маълумотлар аэродром метеорологик органалари томонидан таъминланади.

63. ATIS дастурини рус ва инглиз тилларида "Ўзаэронавигация" маркази ходимлари таъминлайди. ATIS хабарлари учун метеорологик маълумотларнинг тайёрланиши ва таъминланиши аэродром метеорологик идоралари томонидан маҳаллий мунтазам ва махсус ҳисоботлардан олинади.

64. ВОЛМЕТ билан боғлиқ бўлмаган ЖЮЧ радио узатув трансляциясини фақат маҳаллий аэродромнинг мунтазам ва махсус ҳисоботларини эшиттириш аэродром

метеорология органлари томонидан амалга оширилади. Техник воситалар ва хизмат кўрсатиш “Узаэронавигация” маркази томонидан таъминланади.

Изоҳ: Бундан ташқари, ушбу маълумотлар қуйидагиларни ўз ичига олади:

а) қўниш курси, учиш-қўниш йўлаги ҳолати, ишқаланиш коэффициенти (ҳаво ҳаракатини бошқариш органидан маълумотлар олгандан сўнг);

б) МРЛ дан олинган аэродром ҳудудидаги момақалдироқ марказлари, жойлашуви, йўналиши ва жой алмашиш тезлиги тўғрисидаги маълумотлар;

в) учиш зоналарида шамолнинг силжишидан огоҳлантириш;

г) оғир, ўртача, заиф музлаш ҳақида хабарлар; аэродром ҳудудида кучли, ўртача турбулентлик;

д) аэродром диспетчерлик пункти баландлиги ва 100м бўлган шамол ҳақида маълумот. (агар ерга яқин шамол тўғрисида маълумотлардан кейин маълумот мавжуд бўлса узатилади).

65. Маҳаллий махсус ҳисоботлар, 64-бандда кўрсатилган маълумотларни ўзгартириш, бундай дастурларга дарҳол қўшилиб ва ўзгармаган охириги маҳаллий мунтазам ҳисоботнинг элементлари билан тўлдирилади.

16-Боб. Ўзгидромет тезкор чиқариш органларининг лавозим йўриқномалар схемаси

66. Аэродром метеорологик органларининг ҳар бир лавозимдаги ходими ушбу шахснинг умумий талаблари, ҳуқуқлари, бурч ва мажбуриятларини белгиловчи лавозим йўриқномасига эга бўлиши керак.

67. Лавозим йўриқномасига умумий талаблар қуйидагиларни кўрсатиши зарур:

а) тегишли лавозимдаги ходим йўналтириши керак бўлган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар;

б) бу шахснинг бевосита ва оператив (функционал) бўйсунуши;

в) ушбу лавозим ходими тезкор ҳолатларда бўйсинадиган мансабдор шахс;

г) таълим даражаси ва малака талаблари;

д) ушбу лавозим ходимларига юкланган қўшма вазифаларнинг мавжудлиги.

68. Мажбуриятлар қисмида норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар билан ушбу ходимга юклатилган асосий вазифалар, касбий маҳоратни сақлаш, иш ҳужжатларни юритиш талаблари, шунингдек парвозларга метеорологик қўллаб-қувватлашни тартибга солувчи меъёрий ҳужжатлар қоидаларининг бажарилиши акс эттирилган.

17-Боб. Аэронавигация метеорологик мутахассисларнинг касбий тайёргарлигига қўйиладиган талаблар

69. АМСФ, ТАМС об-ҳавоси муҳандиси - махсус олий маълумотга эга бўлиши керак. Ишлаб чиқариш зарурати туғилганда, ўрта махсус маълумотли, камида 5 йиллик иш стажига эга бўлган ва тегишли амалиёт ўтаган шахсларга об-ҳаво муҳандислари вазифаларини бажаришга рухсат берилади.

70. Метеорологик кузатувчи АМСФ, ТАМС ўрта махсус маълумотга эга бўлиши керак, истисно ҳолатларда метеорологик кузатувчиларнинг вазифаларига тўлиқ ўрта маълумот ва тегишли маълумотга эга бўлган шахслар жалб қилинади.

70¹. Метеорологик ускуналарга техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлашни таъминловчи муҳандис олий маълумотли бўлиши керак. Зарур бўлганда, муҳандис вазифасига тўлиқ ўрта маълумотга эга ва камида 5 йиллик иш тажрибасига эга бўлган шахслар жалб қилиниши мумкин.

70². Метеорологик ускуналарга техник хизмат кўрсатишни ва таъмирлашни таъминлайдиган техник ходим ўрта махсус маълумотга эга бўлиши, агар зарур бўлса, тўлиқ ўрта маълумотга эга бўлган ва тегишли тайёргарликни ўтаган шахслар техник ходимнинг вазифаларига киради.

71. Авиация мутахассислари тоифасини ошириш (об-ҳаво маълумотлари, метеорологларнинг кузатувчилари) танлов асосида амалга оширилади. Танловда камида 3 йиллик лавозим иш стажига эга бўлган шахслар иштирок этишлари мумкин.

18-Боб. Малака ошириш курслари

72. Ўзгидромет ҳар йили аэродром метеорологик идоралари мутахассислари учун маълум амалий тажрибага эга бўлган малака ошириш курсларини ташкил қилади.

73. Халқаро стандартлар даражасида кадрлар тайёрлаш мақсадида, Халқаро авиаташувчилар ташкилоти (кейинги ўринларда ИАТА) ёрдамида Ўзгидромет ҳар йили чет элда АМСФ ва ТАМС мутахассислари учун малака ошириш курсларини ўтказди.

74. АМСФ, ТАМС мутахассислари (синоптиклар муҳандислари, метеорологлар, муҳандислик ходимлари ва менежерлар) беш йилда бир марта малака ошириш курсларида таълим олишлари керак.

75. АМСФ, ТАМС мутахассисларининг малака ошириш ва бошқа турдаги тайёрлаш курслари махсус дастурлар бўйича олиб борилади ва давоматнинг ҳисоби юритилади.

Аэродром метеорологик идоралари учун биноларни режалаштириш

1. Аэродром авиаметеорологик бўлинмаларининг турли биноларини бир-бирига улаш иш натижаларини бир иш жойидан бошқасига аста-секин ўтишини таъминлайдиган тарзда режалаштирилади. Ишлаб чиқариш объектлари ишлаб чиқариш линияси сифатида қаралади, бу ерда ҳам ашё ушбу қисмга етказиб бериладиган метеорологик маълумотлар, якуний маҳсулот эса авиация фойдаланувчилари ва бошқа метеорологик бўлинмаларга тақдим этиладиган умумлаштирилган маълумотлар, прогнозлар, ҳужжатлар ва машғулотлардир.

2. **АМСФ, ТАМС бошлиғининг хонаси** аэродром метеорология хонаси яқинида бўлиши керак, шунда раҳбар навбатчилик ишларини бевосита назорат қилиши мумкин.

3. **Синоптиклар хонаси** ўз вазифаларини бажаришда тезкор ҳамкорлик таъминлаш учун имкон қадар ихчам тарзда жойлаштирилиши керак. Агар ушбу хонада парвоз экипажларининг инструктажи амалга ошириладиган бўлса, асосий кундалик иш бузилмаслиги учун махсус жой ажратилиши лозим.

4. **Алоқа марказининг хонаси** метеорологик маълумотлар ва хариталарни тезкор узатиш учун синоптикларнинг хоналари ёнида бўлиши керак.

5. **Кузатувни олиб бориш учун бино** техник-метеорологнинг иш жойи кузатув майдондан 60 метр масофада жойлашган бўлиши керак. Биноларга кузатувларни ўтказиш учун қўйиладиган талаблар 46-бандда келтирилган.

Изох: Аэродром метеорологик биноларига санитария қоидалари ва нормалари талабларига мувофиқ шахсий компьютерлар, компьютер техникаси, дисплейлар, терминаллар ва оргтехника қўринишида ўрнатилади.

6. **Радиолокатор учун бино** - ёруғликсиз ички хонадан фойдаланилганда кабелларнинг уланиши ва вентиляция ўрнатилиши назарда тутилади. Ушбу хонанинг режаси шу хонага ўрнатилиши жиҳозлангандиган ускунага қараб белгиланади.

7. **Аэродромларда кутубхона ва тадқиқотлар учун хона** кўзда тутилган, у ерда аэронавтика метеорологик бўлинмалари мутахассислари касбий нашрларни ўрганадилар ва маҳаллий тадқиқотлар олиб борадилар. Бу кичик бир хона, унда илмий нашр учун жавонлар мавжуд бўлиши керак.

8. **Ҳужжатларни кўпайтириш ва ҳужжатларни тайёрлаш учун хона**, экипаж аъзолари ва бошқа авиация ходимлари метеорологик маълумотларни тақдим этиш учун жиҳозланган хона бўлиши лозим.

9. **Омборхона** метеорологик ускуналар учун эҳтиёт қисмларни, девонхона ашёларни ва ўтган йиллардаги метеорологик кузатувлар ёзувларини сақлашни таъминлайди. Бу хонага қўйиладиган асосий талаб - етарли майдон ва бўш жойнинг мавжудлиги.

10. Ходимлар учун бино Авиаметеорология бўлим ходимлари учун суткасига 24 соат ишлаши учун хона мўлжалланади, ходимлар учун овқатланиш, овқат иситиш учун идишлар ва идишларни ювишлари учун имкониятларни кўзда тутиш лозим. Агар узок вақт давомида махсус вазиятлар юзага келиш эҳтимоли бўлса, дам олиш учун шароитлар яратилиши керак.

Метеорологик кузатув пунктлари

1. Автоматлаштирилган метеорологик кузатув тизимлари мавжуд бўлмаган ва ўрнатилгунга қадар аэропортларда метеорологик кузатишларни йўлга қўйиш учун куйидаги нарсаларга эътибор қаратилади:

- а) асосий кузатув пункти - (бундан кейин АКП);
- б) ёрдамчи кузатув пункти - (бундан кейин ЁКП);
- в) кўшимча кузатиш пункти - (бундан кейин ҚКП).

2. АКП-да парвоз операциялар учун зарур бўлган барча метеорологик элементлар ва об-ҳаво ҳодисалари кузатилади.

3. АКП учиш-қўниш йўлагининг (бундан кейин УҚЙ), энг тез-тез учадиган ва қўнадиган асосий курс учидан 300 ± 100 метр масофада жойлашган.

4. АКП ёнида метеорология майдони, гидрометеорологик станциялар, постлар, метеорологик асбоблар ва ЖМТни кузатиш усуллари бўйича қўлланма талабларига мувофиқ жиҳозланган бўлиши керак.

5. Алоҳида ҳолатларда, Ўзгидромет ва “Ўзавиация” агентлиги келишувига биноан, агар АКП техник кузатувчисининг иш жойида асбобларнинг ўқишлари кўрсатиш шарти билан АКП бошқа жойда жойлашган бўлиши мумкин.

6. Учиш-қўниш тизимлари билан жиҳозланмаган аэродромларда АКП маҳаллий ҳаво линияларининг қўмондонлик ва бошқарма маркази (бундан кейин - МХЛ КБМ) ёнида жойлашади.

7. Аэродромнинг аниқ иш шароитларига қараб ЁКП ва ҚКП сақланади.

8. ЁКП қарама-қарши йўналишдаги учиш-қўниш йўлаги охиридан 300 ± 100 метр масофада жойлашган. ЁКПда шамол параметрлари, кўриниши, булутлар пастки чегарасининг баландлиги (бундан кейин БПЧБ) ва баландлиги кузатилади. ЁКПга ўрнатилган қурилмаларнинг кўрсаткичлари АКПда кўрсатилиши мумкин. Агар асбобни ўқишни буюртмачига этказиш имкони бўлмаса, ЁКПда метеорологик кузатувлар техник метеоролог томонидан амалга оширилади.

9. Ҳаво кемаларини учиш учун булутлар баландлигида ҳеч қандай чекловлар мавжуд бўлмаган ва ушбу йўналишда қўниш кўзда тутилмаган аэропортларда БПЧБнинг ЁКПда кузатувлари ўтказилмайди.

10. ҚКПлар яқин масофага узатувчи радио маёқ белгиси (бундан кейин ЯМУРМ) атрофида яратилади. ҚКПда булутлар пастки чегарасининг баландлиги бўйича кузатувлар ўтказилади.

11. ҚКПда БПЧБ учун масофавий кузатув мавжуд бўлмаганда, БПЧБнинг метеорологик кузатувлари учун техник-метеорологнинг чиқиши тақдим этилади.

12. Техник метеорологни ЁКП, ҚКПга чиқиши об-ҳаво хизмати раҳбари (смена бошлиғи) парвоз менежери (катта диспетчер) билан келишилади.

Ўзбекистон Республикаси фуқоро
ва экспериментал авиацияси парвозларнинг
метеорологик таъминоти бўйича
авиация қоидаларига 3-7-сон Иловаси

ЗАХИРАЛАНГАН

Метеорологик ускуналарнинг мувофиқлигини баҳолаш усуллари

1. Метеорологик ускуналарнинг ЎзР АҚ-180 талабларига мувофиқлигини баҳолаш метеорологик ускуналарнинг таркиби, жойлашуви ва техник параметрларини, шунингдек ҳаво кемаларининг учиши ва қўнишини таъминлаш учун зарур бўлган метеорологик маълумотларнинг етарлилигини текшириш асосида амалга оширилади.

2. Аэродромларнинг метеорологик ускуналарининг мувофиқлигини баҳолаш натижалари бўйича ЎзР АҚ-180 талабларига мувофиқ метеорологик ускуналарнинг жадвали тўлдирилди (1-жадвал). Хатлар жадвалини тўлдиришга мисол қуйида келтирилган.

1-жадвал

(тўлдириш намунаси)

Тошкент-Ю аэродромининг метеорологик ускуналарининг
ЎзР АҚ-180 талабларига мувофиқлиги жадвали

ВПП № 1 класс А, МК пос. - 08° чап, категория II, МК пос 26° ўнг, категория I

ВПП № 2 класс А, МК пос. - 08° ўнг, категория – I, МК пос. 26° чап, тоифага киритилмаган

ЎзР АҚ-180	Синов ва текшириш натижалари	ЎзР АҚ-180 Мувофиқ	Изоҳ
6-Илова 1 банд	аэродромнинг ҳар бир жихозларини ишга тушириш хужжатлари мавжуд.	Мувофиқ	
6-Илова 2 банд	1-метеорологик жихозларнинг учиш-қўниш йўлаги таркиби КРАМС-М1, қуйидагича иккита тўплам: Мутахассислик компьютерлари – 2 тўплам : Бирламчи трансмиттерлар МВД типа ФИ-1- 6 тўплам; Бирламчи трансмиттерлар булутнинг пастги қатлам баландлиги	Мувофиқ	

	ИВО-1М, ДВ-1М билан – 2 тўплам; булутнинг пастги қатлам баландлиги ўлчаш асбоблари (вертикал кўриниш) РВО-2М – 1 тўплам; Бирламчи трансмиттерлар шамол параметрлари ДПВ – 4 тўплам; Бирламчи трансмиттерлар атмосфера босими ДД – 2 дона Бирламчи трансмиттерлар ҳарорат ва намлик ДТВ – 2 тўплам; Об-ҳаво маълумотларини кўрсатиш воситалари БИ АИУ – 7 тўплам; метеорологик маълумотларни ҳисобга олиш воситалари РТА-30 – 2 тўплам.		
	2-метеорологик жиҳозларнинг учиш-қўниш йўлаги таркиби МДВ ўлчаш асбоблар ФИ-1 – 6 тўплам; Кўриниш мўлжаллари – 1 тўплам; Булутнинг пастки қатламини баландлиги ўлчаш асбоблари (вертикал кўриниш) ИВО-1М – 1 тўплам; масофадаги ҳисоблагичлар Булутнинг пастки қатламини баландлигини ўлчаш асбоблари (вертикал кўриниш) ИВО-1М ДВ-1М билан – 4 тўплам; шамол метрлари М63М-1 – 4	Мувофиқ	

	тўплам; атмосфера босими ўлчагичлари СР-А – 2та; ҳарорат ва намлик ўлчагичлари психрометр – 1 тўплам; Об-ҳаво маълумотларини кўрсатиш воситалари БИ АИУ – 6 тўплам; метеорологик маълумотларни ҳисобга олиш воситалари РГА-30 – 2 тўплам.		
6 -Илова 7-банд	МПЛ-5 типдаги об-ҳаво радарлари – 1 тўплам.	Мувофик	
7 -Илова 1-15 кичик банд	Метеорологик ускуналар жойлаштирилган аэропортда, ЎЗР АҚ-180 талабларига биноан, ФИ-1 нинг иккита тўплами бундан мустасно, 1-учиш-қўниш йўлаги ўртаси чорраҳасида, учиш-қўниш йўлагининг марказий чизиғидан 200 м масофада ўрнатилган.	Тегишли равишда мос келади	
8- Илова 1-2 кичик банд	Ҳаво кемаларининг учиши ва қўниши ўз дисплей воситаларига ва мос келадиган барча метеорологик маълумотларга узатилади	Мувофик	Ҳавфсизликнинг эквиваленти 12.08.89 й
8- Илова 5 кичик банд	Ҳаво кемаларини учиш ҳамда қўнишини таъминлашда минимумлар II тоифа метеорологик маълумотлар автоматик равишда дисплей воситаларга ўтказилади ва рўйхатга олиш воситаларида 1 дақиқадан ошмасдан ва 15 сониядан кечикмасдан ўлчашлар (кузатишлар) рўйхатга олинади.	Мувофик	
9- Илова 1-банд	Аэродромни метеорологик ускуналар билан	Тегишли	

	таъминлайдиган диапазонларда ва метеорологик ўлчов билан мақбул хатоларининг чегаралари (9 илова, 1 жадвал) ЎзР АҚ- 180, 2-учиш-қўниш йўлагига яқин атрофдаги рефлекторларсиз ўрнатилган ФИ-1-дан ташқари ДВА ўлчовлари (пастки чегараси) ўлчовлар 50 м ўрнига 250 м)	равишда мос келади	
9- Илова 3-банд	МРЛ-5нинг техник хусусиятлари тартибга солиш талабларига жавоб бериш	Мувофиқ	Ҳавфсизликнинг эквиваленти 30.09.89
9-Илова 4-банд	Алоқа линияларининг техник хусусиятлари 5 жадвал талабларига жавоб беради ЎзР АҚ-180	Мувофиқ	
9- Илова 5-банд	Автоматик ўлчаш режимида ишлаш, дисплей воситаларини қайта ишлаш ва узатиш ҳамда алоқа линиясида ДВА ҳақида маълумот, кўриш даражаси учиш-қўниш йўлагида булутнинг пастки қатламини баландлиги ўлчаш асбоблари (вертикал кўриниш), ҳарорат ва намлик, учиш-қўниш йўлагининг остидаги босим, автоматик равишда ўлчанмайдиган метеорологик микдорларни қўлда киритиш аэродром метеорологик ўлчаш тизим тури КРАМС-М1 томонидан таъминланади.	Мувофиқ	

	Қўллаб-қувватловчи хужжат: Аэродром об-ҳаво техникасини текшириш гувоҳномаси. 03.30.90й. Тошкент-Ю		

Авиакорхона раҳбари _____

(имзо) (ФИШ) (сана)

АМСФ бошлиғи _____

(имзо) (ФИШ) (сана)

3. 1-жадвалнинг тўлдирилиш тартиби қуйидагича:

Жадвалнинг номланиши - аэродром номлари, синф ва учиш-қўниш йўлаги рақами, магнит майдончаси курслари ва қўниш йўналиши категорияси:

а) 1-устунда - метеорологик ускуналарнинг тури, унинг хусусиятлари ва ўрнатилган тўпламларнинг сони кўрсатилган; баъзи турдаги метеорологик жиҳозлар бўлмаган тақдирда унинг номи кўрсатилади ва чизик қўйилади; бундан ташқари, 1-устунда Вакилнинг талабларидан четга чиқишнинг қисқача тавсифи (моҳияти) берилган ЎзР АҚ-180;

б) 2-устунда - ёзув ёзилади:

Агар баҳоланган параметр ЎзР АҚ-180 талабларига жавоб берса-"Мувофиқ";

ЎзР АҚ-180 талабларидан четга чиқиб, аэродромда парвозлар хавфсизлигини эквивалент даражасини таъминлаш тўғрисида хулоса бўлган тақдирда-"Тегишли равишда мос келади".

Изох: ЎзР АҚ-180 1-жадвалда мувофиқликни баҳолаш натижалари киритилади фақат II ва III тоифадаги ҳаво кемаларининг учиши ва қўнишини таъминлайдиган учиш-қўниш йўлаги (йўналишлари) билан аэродромлар учун 1-жадвалда келтирилган. Учиш-қўниш йўлаги ускуналари (йўналишлари) учун барча бошқа вариантлар билан чизик қўйилади;

в) 3-устунда - ЎзР АҚ-180 талабларидан четга чиқишда, хужжатларнинг рақамлари, санаси ва номлари уларга мувофиқ авиакомпания парвозлар хавфсизлигини тенг даражада таъминлаш чораларини кўради, шунингдек зарур бўлганда жадвалнинг бошқа устунларини тўлдиришни тушунтирувчи маълумотлар кўрсатилади.

4. 1-жадвал охирида тасдиқловчи хужжат кўрсатилади. ЎзР АҚ-180 талабларига мувофиқлиги Аэродромнинг метеорологик ускуналарининг мослигини тасдиқловчи хужжат аэродромнинг метеорологик ускуналарини текшириш далолатномаси ҳисобланади.

5. Текшириш натижалари бўйича далолатнома комиссия томонидан тузилади, ҳамда авиакомпания ва АМСФ раҳбарияти томонидан тасдиқланади. Ушбу Қонунда куйидагилар акс эттирилиши керак:

а) аэропортда ўрнатилган барча метеорологик ускуналарнинг ишлаш хужжатларининг мавжудлиги, ўз вақтида бажарилиши техник хизматларнинг мунтазамлиги ва уларнинг паспортларида ёзувлар мавжудлиги, метеорологик ўлчаш воситаларини текшириш вақти ва натижалари;

б) аэродромнинг метеорологик ускуналарининг таркиби, метеорологик параметрларнинг учиш-қўниш йўлагига нисбатан баландлиги ва жойлашуви;

в) масофадан туриб намойиш қилиш воситаларига узатиладиган метеорологик маълумотлар миқдори;

г) метеорологик жиҳозларнинг техник тавсифи;

д) РТЖАЭ базаси томонидан сўнгги текширувга мувофиқ алоқа линияларининг техник тавсифи;

е) 11, 12-бобларнинг талабларида назарда тутилган бошқа тавсифлар;

ж) далолатномада аэродром метеорологик ускуналарининг ЎзР АҚ-180-сонли талабларига мувофиқлиги тўғрисида хулоса бўлиши керак.

6. Ушбу далолатнома учиш-қўниш йўлагига нисбатан метеорологик ускуналарнинг жойлашиш диаграммаси билан таъминланади, унда учиш-қўниш йўлагига нисбатан жойлаштирилган бирламчи ўлчаш трансляторлари орасидаги масофалар, асосий ўлчаш ўзгартирувчиларини маркерлар (рўйхатга олувчилар) ёки ихтисослаштирилган компьютерлар билан боғлайдиган алоқа линиялари узунлиги ва метеорологик маълумотни намойиш қилувчи қурилмаларнинг ўрнатиладиган жойи кўрсатилган.

Схема авиакомпания ва АМСФ, Тошкент авиация метеорология станцияси раҳбарлари томонидан тасдиқланиши керак.

7. Аэродромда ўрнатилган барча метеорологик ускуналарнинг ишловчи хужжатларининг мавжудлиги текширилади. Метеорологик ускуналарга техник хизмат кўрсатишнинг ўз вақтида ва мунтазамлиги, бу ҳақида ёзувлар бланкаларда ва паспортларда мавжудлиги, метеорологик ўлчаш воситаларини текшириш вақти ва натижалари текширилади.

Метеорологик ускуналарнинг мувофиқлигини баҳолаш усуллари

1. Йўналиш категориясига ёки учиш-қўниш йўлаги синфига мувофиқ метеорологик ускуналарнинг таркибига қўйиладиган талаблар билан аэропортда ўрнатилган метеорологик ускуналарнинг мавжудлиги текширилади ва таққослаш амалга оширилади.

Метеорологик ускуналарнинг ҳақиқий таркибини баҳолаш натижалари аэродромнинг метеорологик ускуналарини текшириш далолатномасига ва мувофиқлик жадвалига киритилади.

2. Аэродромда метеорологик радар ёки бошқа аэродромда 50 кмдан ортиқ бўлмаган масофада мавжудлиги текширилади.

Метеорологик ускуналарнинг мувофиқлигини баҳолаш усуллари

1. ЎзР АҚ-180 метеорологик кўриш ўлчов асбоблари (ДВР) ва шамол параметрларини жойлаштириш талабларига мувофиқлигини баҳолаш асосий ўлчаш ўзгартирувчиларини ўрнатиш жойи МДВ ва шамол параметрлари ҳамда учиш-қўниш йўлагининг охири орасидаги масофани ўлчаш, учиш-қўниш йўлагининг ўртаси ва учиш-қўниш йўлаги марказидан ўтиш орқали амалга оширилади. Блокларнинг (асосий ва ёрдамчи) ўрнатиш баландлигини ва шамол параметрларининг дастлабки ўлчаш ўзгартирувчиларини учиш-қўниш баландлигидан юқори.

Масофалар ва баландликларни ўлчаш учун РС-50, РС-100 ёки шунга ўхшаш хусусиятларга эга бўлган бошқа ўлчаш рулетлари ишлатилади.

Назорат панеллари (кўрсаткичлари) ва ДВА ёзувлари, шунингдек шамол параметрларининг панеллари (кўрсаткичлари) жойлашуви визуал равишда баҳоланади, уларнинг об-ҳаво кузатув хоналарида бўлишлари аниқланади.

Мувофиқликни баҳолашда ҳисоблагичларнинг тури - МДВ (РДВ-3, ФИ-1 ва бошқалар), шамол параметрлари ёки дастлабки ўлчаш мосламалари учун ҳисоблагичлар тури аниқланади.

Баҳолаш натижалари қайд этилган:

а) аэродромнинг метеорологик ускуналарини текшириш далолатномасида - МДВ бирламчи ўлчаш трансляторларининг блоклари (баланд ва иккинчи даражали) ва учиш-қўниш йўлаги устидаги шамол параметрлари;

б) учиш-қўниш йўлагига нисбатан метеорологик ускуналарни ётқизишда - МДВ асосий ўлчаш ўзгартирувчиларини ўрнатиш жойи ва учиш-қўниш йўлагининг учига нисбатан шамол параметрлари орасидаги масофа, учиш-қўниш йўлагининг ўртаси ва учиш-қўниш йўлагининг ўрта чизиғи.

2. Ўлчов кузатув жойидан ҳар бир қалқонгача, кўринадиган йўналиш бўйича учиш-қўниш йўлагининг ўртасигача бўлган масофада амалга оширилади.

Ўлчаш учун РС-50, РС-100 ёки шунга ўхшаш турдаги ўлчаш рулетлари ишлатилади.

Ҳақиқий масофани ўлчаш натижалари учиш-қўниш йўлагига нисбатан метеорологик ускуналарнинг жойлашишига киритилади.

3. Мўлжалларнинг чизиқли ўлчамлари ўлчанади - РС-50 ўлчаш лентаси ёрдамида кўришнинг мос ёзув нуқталари.

4. Мўлжал рангларининг тўғрилиги ва ҳолатининг мувофиқлиги баҳоланади, кўзга кўринадиган кўрсатмалар ҳаво кучлари учун кузатув пунктдан визуал равишда амалга оширилади.

5. Визуал равишда, МДВни кузатиш нуқтаи назаридан, ҳар бир қалқон мўлжалларда битта ёруғлик манбаи мавжудлиги аниқланади, уларни МДВ кузатув жойидан ажратиш ёки алоҳида-алоҳида ёқиш имконияти текширилади.

Ҳар бир қалқон мўлжалларда электр лампочкаларни текшириш, уларнинг қувват даражаси номинал қийматга (60 Вт) тўғри келади.

6. Булутнинг пастки қатламини баландлиги ёки вертикал кўриниши баландлик ўлчагичларининг жойлашиши визуал равишда баҳоланади. Шу билан бирга, булутнинг пастки қатламини баландлиги асосий ўлчаш ўзгартирувчиларини ўрнатиш ва об-ҳаво кузатувчиларининг иш хоналари орасидаги масофа, шунингдек об-ҳаво кузатувчиларининг иш жойларида бошқарув панелларининг мавжудлиги аниқланади.

7. Булутнинг пастки қатламини баландлиги (вертикал кўриниш) масофавий ҳисоблагичларни жойлаштириш учун ЎЗР АҚ-180 талабларига мувофиқлигини баҳолаш визуал тарзда амалга оширилади. Бундай ҳолда, мавжудлиги ва ўрнатилиши аниқланади:

а) ЯМУРМ устидаги булутнинг пастки қатламини баландлиги (вертикал кўриниш) ўлчов ўзгартиргичлари;

б) бошқарув панеллари - ЯМУРМ иш хоналарида, кўрсаткичлар (масофадан бошқариш) - об-ҳаво кузатувчиларининг иш жойларида.

8. Метеорологик кузатувчиларнинг иш хонасида атмосфера босими ўлчагичлари, ҳарорат ва намлик ўлчагичларининг мавжудлигини визуал равишда аниқланади.

Бирламчи МДВ ўлчагичларининг жойлашишини, шамол параметрларини, атмосфера босими, ҳарорат ва ҳаво намлиги мувофиқлигини баҳолаш 1-бандда кўрсатилган усул бўйича амалга оширилади.

Об-ҳаво кузатувчиларининг иш хонасида ҳаво ҳаракатини бошқариш назоратчиларига юборилган об-ҳаво маълумотларини ёзиб олиш воситаларининг мавжудлигини визуал равишда текширилади.

9. Ҳаво ҳаракатини бошқариш назорат марказларида, об-ҳаво синоптикларининг иш хоналарида метеорологик маълумотларнинг узатиш воситалари (дисплей бирликлари) ва об-ҳаво кузатувчиси (назорат), шунингдек об-ҳаво кузатувчисининг ҳаво ҳаракатини бошқариш ва об-ҳаво назоратчилари билан баланд овозли ва телефон алоқалари мавжудлиги визуал равишда текширилди.

10. Г, Д ёки Е тоифасига кирмаган аэродромларда кузатув пунктлари ва ҳаво ҳаракатини бошқариш назоратчилари ўртасида баланд овозли ва телефон алоқаларининг мавжудлигини визуал равишда текширилади.

11. Об-ҳаво радарининг жойлашишини ЎЗР АҚ-180 талабларига мувофиқлигини баҳолаш, визуал равишда, икки ёки ундан ортиқ аэродромлар 50 км радиусда жойлашганида -навигация харитасига мувофиқ (1:1000000 шкаласи) битта аэродромда ўрнатилган аэродромдан бошқа аэродромнинг учиш-қўниш йўлагигача бўлган масофани аниқлаш усули билан текширилади.

Метеорологик маълумотларнинг мувофиқлигини баҳолаш усуллари

1. Масофадан бошқариш воситаларига (дисплей бирликлари) узатиладиган метеорологик маълумотлар ҳажмининг мувофиқлигини баҳолаш масофадан бошқариш ва дисплей воситаларида (дисплей бирликлари) кўрсатилган метеорологик маълумотларни визуал таққослаш усули билан амалга оширилади. Текшириш учун динамик ва телефон ишлатилади.

2. Дисплей воситаларига узатиладиган барча метеорологик маълумотларнинг рўйхатга олиш хавфсизлигини текшириш телеграф аппаратида қайд этилган ва дисплей воситаларида (дисплей бирликлари) кўрсатилган метеорологик маълумотларни таққослаш йўли билан амалга оширилади. Дисплей воситаларида кўрсатиладиган метеорологик маълумотлар (дисплей бирликлари) ҳажмда ҳам, метеорологик қийматларда ҳам қайд этилган маълумотларга ўхшаш бўлиши керак. Текшириш учун динамик ва телефон ишлатилади.

3. 1 дақиқадан сўнг метеорологик маълумотларнинг янгиланиши. дисплей қурилмаларида (масофадан бошқариш ва бошқариш панелларида) метеорологик маълумотларнинг кейинги силжишлари орасидаги ҳақиқий вақтни аниқлаш усули билан текширилади. Метеорологик маълумотларнинг янгиланишини текшириш камида 10 дақиқа давомида доимий равишда амалга оширилади. Дисплейдаги метеорологик маълумотларнинг ҳақиқий янгиланиш вақтини аниқлаш учун секундомер ишлатилади.

Метеорологик миқдорларни ўлчаш (кузатиш), уларни қайта ишлаш ва ташқи дисплей воситаларининг (дисплей бирликларининг) келиши (ёритилиши) дақиқалари орасидаги ҳақиқий вақт ҳам аниқланади.

Дисплей воситаларида (дисплей бирликларида) метеорологик маълумотларнинг кейинги ўзгаришлари, кузатувларнинг тугаш дақиқалари, уларнинг натижаларини қайта ишлаш ва масофадаги дисплей воситаларида (дисплей бирликлари) метеорологик маълумотларнинг олиниши (ёритилиши) ўртасидаги ўртача (ҳақиқий) вақт аэродромнинг метеорологик ускуналарини текшириш ҳисоботига киритилади.

Метеорологик ускуналарнинг техник хусусиятларининг мувофиқлигини баҳолаш усуллари

1. Ушбу Қоидаларнинг 7-иловасининг 1-жадвалида кўрсатилган диапазонларда ва рухсат этилган ўлчов хатоларининг чегараларида, метеорологик ўлчовларнинг мавжудлигини аниқлаш, аэродромда ўрнатилган барча метеорологик ўлчаш воситаларининг ишлашини текшириш учун метеорологик асбоб-ускуналардан фойдаланилади.

Метеорологик ўлчаш воситаларининг ишлашини текшириш тегишли метеорологик ўлчаш воситаси учун фойдаланиш хужжатларига мувофиқ амалга оширилади.

Қўллаб-қувватлайдиган хужжатлар - бу назорат қилиш иш қобилияти ва техник хизмат кўрсатиш шаклидаги ёзувлар ўлчов воситасини ички текшириш натижалари бўйича буюм ҳисобланади.

2. ЎЗР АҚ-180 метеорологик радарлари талабларига мувофиқлигини баҳолаш қуйидаги формула бўйича метеорологик потенциални текшириш орқали амалга оширилади:

$$(\pi^3 \cdot C) \quad (P_u \cdot G^2 \cdot \Theta_o \cdot J_{ot} \cdot \eta)$$

$$P_m(\text{дБ}) = 10 \lg \quad (4^5 \cdot \ln 2) (P_{\text{пр. min}} \lambda^2)$$

Бу ерда $C = 3 \cdot 10^8$ - электромагнит тўлқинларнинг тарқалиш тезлиги атмосфера, м/с;

P_u – овоз пулсининг кучи МРЛ, Вт;

G – антеннани кучайиш коэффициенти;

Θ_o, J_o – 0,5 иккала куч даражасида ўлчанадиган ўзаро перпендикуляр

текисликларда антенна текислигининг кенглиги, радиан;

τ – зонд пулсининг давомийлиги, с;

η – юқори частотали йўлнинг ишлаш коэффициенти;

$P_{\text{пр. min}}$ – акс эттирилган сигналнинг минимал аниқланадиган қуввати, Вт;

λ – МРЛнинг тўлқин узунлиги, м.

Дарбелли куч (P_u) ва акс эттирилган сигналнинг минимал аниқланадиган кучи ёки қабул қилувчининг сезгирлиги ($P_{\text{пр. min}}$) бундан мустасно, метеорологик радио локаторнинг барча параметрлари ушбу радио локатор учун доимий қийматлар эканлиги сабабли, фақат P_u ва $P_{\text{пр. min}}$ аниқланади.

Проб пулсининг кучи (P_u) қувват бирликларида (киловатт) калибрланган ўрнатилган қурилманинг кўрсаткичлари билан белгиланади.

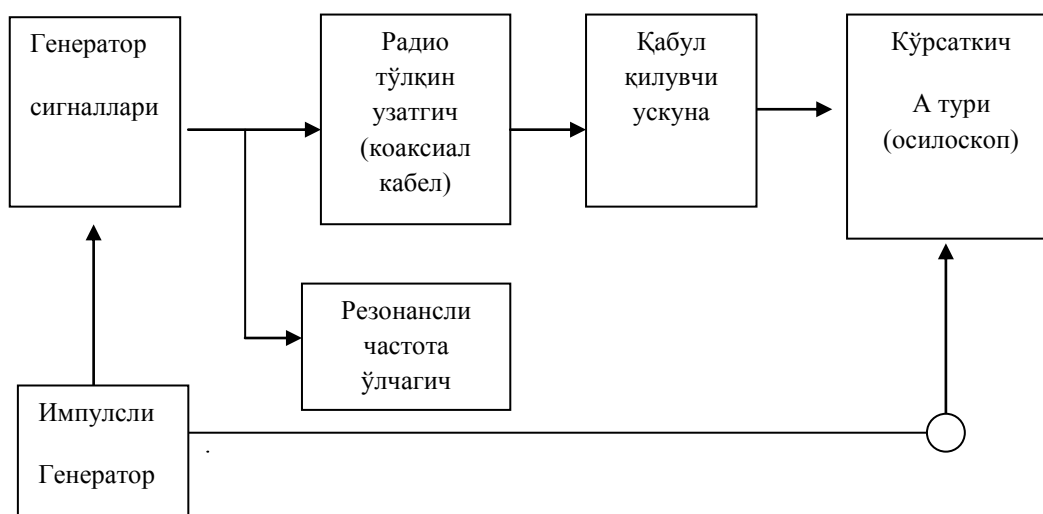
Р пр. min. қиймати учун. (МРЛ қабул қилувчи ва ишора қилувчи мосламанинг сезгирлиги), сигналнинг шовқинидан деярли фарқ қилмайдиган маълум бир қувват даражасига нисбатан десибел билан ифодаланган, маълум бир МРЛ учун номинал, зонд импульсларининг давомийлиги ва такрорланиш частотаси билан энг кичик кириш сигналининг қиймати думалок кўриш индикаторида (ИКО) ёки А туридаги индикаторда (осилоскоп) кузатилади.

Таъсирчанликни ўлчаш учун (Р пр. min.) қуйидагилар керак:

- а) қабул қилгични ёқиш ва қабул қилувчи қурилмани АПЧ ва РРУ режимида узатувчи қурилманинг частотасига (агар керак бўлса созланг);
- б) қабул қилгични қўлда созлаш ёрдамида индикатор (осилоскоп) бўйича ушбу МРЛга мос келадиган шовқин даражасини олиш;
- в) 1-расмга мувофиқ ўлчаш палласини йиғинг;
- г) резонансли частота ўлчагич ёрдамида юқори частотали сигнал генераторини МРЛ узатгичининг иш частотасига созлаш резонансли частота ўлчагичидан фойдаланиш;

1-расм

Сезгирликни ўлчаш ва қабул қилиш кўрсаткич қурилмалар

д) пулс генераторидан генераторнинг юқори частотали сигналлар ташқи модуляция режимини ўрнатиш;

е) импульс генераторига берилган МРЛ учун номинал пулс кенглигини ўрнатиб, МРЛ бошланғич импульслари билан генераторни ташқи синхронизация режимига қўйиш;

ж) юқори частотали сигнал генераторидан импульс сигналинини қабул қилувчи қурилманинг киришига қўллаш;

з) локал осилатор қабул қилгичининг частотасини ўзгартириб индикатор экрандаги чиқиш сигналинини максимал амплитудасини қўл ёрдамида частотасини созлаш;

и) А типдаги индикатор (осилоскоп) экрандаги чиқиш сигналининг баландлигини минимал даражага тушириш юқори частотали сигнал генераторининг аттенуаторидан фойдаланиш;

к) ватт бошига десибелда ушбу генератор учун ўрнатилган дастлабки қувват даражасига нисбатан юқори частотали сигнал генераторининг жорий пасайиш кучайтиргичига мувофиқ қабул қилувчи-индикаторли қурилманинг сезгирлигини ўқиш.

1-изоҳ.

а) қабул қилувчи-индикаторли қурилманинг сезгирлиги ваттда десибелда ифодаланган қийматнинг антилогаритмизацияси билан ифодаланади;

б) азимутда кўриш жойлари антенани силжитиш имкониятини аниқлаш ва 0 дан 360° гача бўлган азимутда антенанинг исталган бурчак ўрнини белгилаш орқали аниқланади;

в) кўриш баландлиги антенанинг минимал ва максимал бурчагини ўрнатиш қобилияти билан белгиланади;

г) буйруқ бериладиган бошқарув панелидан ўрнатилган баландлик бурчаклари ва баландликдаги антенанинг ҳақиқий ҳолати (антенна устунидаги нониус шкаласи) актуатор бошқарув панелидаги бурчакларни ва нониус шкаласини таққослаш орқали текширилади. Мос келмасликнинг максимал хатоси + 0,25° дан ошмаслиги керак;

д) дунёнинг бирига йўналтириб, антенанинг йўналишини текшириш, думалок кўриш индикатори бўйича ҳисоблаш ва дунёнинг азимутлари орасидаги фарқ + 1° дан ошмаслиги керак;

2-изоҳ.

а) аэродромда ўрнатилган ҳар бир МРЛ учун азимути аниқ бўлган доимий радар жойлари (оламлари) танланиши керак;

б) изо-эхони калибровкалаш учун баластлар тўпламига киритилган асбоб ёрдамида текширилади, ишлаш ҳужжатларда тавсифланган усулга мувофиқ, калибрлаш хатолари + 3 дБ дан ошмаслиги керак.

3. Сигналларни узатиш учун мўлжалланган алоқа линияларининг тўғридан-тўғри оқими ва изоляциясининг қаршилигини ўлчаш.

Метеорологик миқдорларни бирламчи ўлчаш ўзгартиргичларидан бошқариш панелларигача ва метеорологик маълумотларни узатиш дисплейларига узатиш, КМ-61С типдаги кабел мосламаси ёки 0 дан 2000 Ом гача қаршилик ўлчов диапазониغا эга бўлган ва 100 В гача бўлган волтажда 2000 МОм гача бўлган изоляцияга эга бўлган қурилмадан фойдаланган ҳолда қуйидаги кетма-кетликда амалга оширилади:

а) Метеорологик миқдорларни бирламчи ўлчаш ўзгартиргичларидан сигналларни узатиш ва метеорологик маълумотни ташқи дисплей бирликларига узатиш учун ажратилган ҳар иккала сим, улар бошланғич ўлчаш ўзгартирувчилари ёки дисплей бирликларига уланиш жойида уланади ва омметр бошқарув панели ёки бошқарув экранининг кириш қисмига уланади, қаршилик ўлчанади. Умумий қаршилик қиймати 100I дан ошмаслиги керак, МОм/км, бу ерда I - алоқа линияларининг иккита ёпик ўтказгичларининг узунлиги км;

б) алоқа кабелининг симларидан бири меггерга уланган, бошқалари бир-бирига ва ерга уланган ва меггернинг бошқа киришига уланган ва 100 В кучланишда изоляция

қаршилиги ўлчанади, бу камида 2000 МОм/км бўлиши керак, бу операция ҳамма симлар учун навбат билан такрорланади.

4. Автоматик ўлчаш, ҳамда уларнинг натижаларини қайта ишлаш ва ахборотларни кўрсатиш қурилмалари ва алоқа линияларига етказиб бериш учиш-қўниш йўлаги кўриниши диапазонида, метеорология кўриш масофаси. Булутлар қуйи чегарасининг баландлиги (вертикал кўриниш), шамол кўрсаткичлари, УҚЙга келтирилган остонасидаги босим, ҳаво ҳарорат ва намлик, шунингдек, метеорологик элементларни қўлда киритишни таъминлаш (юқори ва пастки булут қатламлар сони, атмосфера ҳодисалари, шу жумладан авиация учун хавфли атмосфера ҳодисалари) автоматик равишда ўлчанмайди, уларни дисплей воситасига қайта ишлаш ва узатиш тегишли тўплам учун операция ҳужжатларга мувофиқ автоматлаштирилган метеорологик ўлчаш тизими алоқа линиясида амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикасининг авиация қоидаларида фойдаланиладиган таърифлар

АВИАКОМПАНИЯ АВИА КОРХОНА - мунтазам халқаро ҳаво қатновларини амалга оширадиган ёки ушбу соҳада ўз хизматларини таклиф қиладиган ҳар қандай авиакомпания (Халқаро фуқаро авиацияси тўғрисидаги Конвенциянинг 96-моддаси).

ТИЖОРАТ АВИАЦИЯ - йўловчилар, товарлар, почта (тижорат пули эвазига) ва авиация операциялари, шунингдек махсус авиация ташувлари билан боғлиқ фуқаро ҳаво кемалари.

АЭРОДРОМ - учиш, қўниш, ҳаракатланиш, тўхташ жойлари ва ҳаво кемаларга техник хизмат кўрсатиш учун махсус жиҳозланган қуруқлик ёки сув майдони.

ЗАХИРА АЭРОДРОМ - парвоз режасида кўрсатилган аэродром, учиш олдидан ёки учиш вақтида танланган аэродром (шу жумладан, учиш аэродроми), мўлжалланган аэродромга қўнишни иложи бўлмаганда қўнадиган аэродром.

МЎЛЖАЛЛАНГАН АЭРОДРОМ – учиш режасида ва учиш вазифасида белгиланган аэродром мўлжалланган қўниш аэродроми ҳисобланади.

АЭРОДРОМ МЕТЕОРОЛОГИК ОРГАНИ - аэродромда жойлашган, ҳаво кемалари ишларида метеорологик ёрдам кўрсатишга мўлжалланган орган.

АЭРОПОРТ – аэровокзал ва бошқа иншоотларга эга бўлган, ҳавода ташишга хизмат кўрсатиш ва ҳаво кемаларини қабул қилиш, жўнатиш учун мўлжалланган иншоотлар, уларга зарур жиҳозлар ва ушбу ускуналарнинг мажмуаси.

УЧИШ ҲАВФСИЗЛИГИ - одамлар ҳаёти ва соғлиғига таҳдид солмасдан парвозларни амалга ошириш имкониятини белгилайдиган ҳаво транспорти ва авиация ишларининг кенг қамровли хусусияти.

УЧИШ-ҚЎНИШ ЙЎЛАГИ (УҚЙ) - бу аэродромнинг бир қисми бўлиб парвоз пайтида учиш учун ва қўнишдан кейин фойдаланиш учун мўлжалланган жой.

КЎРИНУВЧАНЛИК - авиация мақсадлари учун кўриниши куйидаги қийматдан ошади:

а) ёруғлик фонида (МДВ) кузатилганда, ерга яқин жойлашган, мақбул ўлчамдаги қора объектни ажратиб олиш ва аниқлаш мумкин бўлган энг катта масофа.

б) ёруғлик интенсивлиги 1000 кд бўлган чироқларни фарқлаш ва аниқлаш мумкин бўлган энг катта масофа. Ёритилмаган фонда (кўриниши асбоб билан ўлчанади).

УҚЙда **КЎРИНУВЧАНЛИК** - учиш-қўниш йўлагида кўринувчанлик (RVR) - масофаси учиш-қўниш йўлагининг марказий чизиғи бўйлаб келаётган ҳаво кемаси кабинасидан учиш-қўниш йўлаги юзасида белгиларини ёки учиш-қўниш йўлагини чеклаш чироқлар ёки йўлакнинг марказ чизиқларини кўриш мумкин.

ҲАВО КЕМАСИ – ҳаво билан ўзаро таъсири орқали атмосферада сақланиб қолган учиш қурилмаси.

ИАТА - халқаро авиаташувчилар ташкилоти.

МЕТЕОРОЛОГИК МАСЛАҲАТ - метеорология мутахассиси билан мунозара парвоз билан боғлиқ ҳақиқий ва/ёки кутилаётган метеорологик шароитлар, муҳокама саволларга жавобларни ўз ичига олади.

МЕТЕОРОЛОГИК ХУЛОСА - маълум бир вақт ва жойга тегишли метеорологик шароитларни кузатиш натижалари тўғрисидаги ҳисобот.

МЕТЕОРОЛОГИК КУЗАТИШ - бир ёки бир нечта метеорологик элементларни ва/ёки об-ҳаво ходисаларини баҳолаш.

МЕТЕОРОЛОГИК ЭЛЕМЕНТЛАР - атмосфера ва индивидуал об-ҳаво ходисаларини тавсифловчи миқдорларнинг умумий метеорологик кузатувлари.

Асосий метеорологик элементларга қуйидагилар киради:

- атмосфера босими;
- ҳаво ҳарорати;
- ҳаво намлиги;
- булутлилик ва булут шакли;
- атмосфера ёғингарчиликлари ва қор қоплами;
- шамол;
- кўринувчанлик.

МЕТЕОРОЛОГИК МАЪЛУМОТ - об-ҳаво тўғрисидаги ҳисобот, таҳлил, прогноз ва ҳақиқий ёки кутилаётган бошқа ҳар қандай хабар метеорологик шароитлар.

АЭРОДРОМ МИНИМУМИ - қабул қилинадиган минимал қийматлар учиш-қўниш йўлаги ва қарор қабул қилиш баландликларида (булутларнинг пастки чегараси баландлиги) мазкур аэродромда ушбу учиш апаратыни учиши ва қўнишга шу турдаги учиш апаратларга рухсат берилади.

ИКАО БИРИНЧИ ТОИФА МИНИМУМИ - булутларнинг пастки чегараси баландлиги 60 метрдан, кўриниши 800 метрдан, учиш-қўниш йўлагидида кўриш масофаси 550 метрдан кам эмас.

ИКАО ИККИНЧИ ТОИФА МИНИМУМИ - булутларнинг пастки чегараси баландлиги 30 метрдан, учиш-қўниш йўлагидида кўриш масофаси 300 метрдан кам эмас.

ҲАВО ҲАРАКАТИГА ХИЗМАТИ КўРСАТИШ ОРГАНИ – умумий тушунча бўлиб тегишли ҳолларда маъноси парвозлар тўғрисида ахборот хизматлари, фавқулодда вазиятлар тўғрисида огоҳлантиришлар, ҳаво қатнови бўйича маслаҳат хизматлари, ҳаво ҳаракатини диспетчерлик хизматлари (туман диспетчерлик хизматлари, яқинлашиш диспетчерлик хизматлари ёки аэродром диспетчерлик хизматлари).

ВАКОЛАТЛИ МЕТЕОРОЛОГИЯ ОРГАНИ - халқаро аэронавигация манфаатларини кўзлаб давлат томонидан тайинладиган ва унинг номидан метеорологик ташкил қилиш ёки хизмат кўрсатиш органи.

ОБ-ҲАВО ПРОГНОЗЛАРИ - маълум бир вақт ёки вақт оралиғида, маълум бир ҳудудда ёки ҳаво бўшлиғининг бир қисмида кутилаётган метеорологик шароитларнинг тавсифи.

ВОЛМЕТ РАДИОЭШИТТИРИШ - парвоз пайтида ҳаво кемалари учун метеорологик маълумотларни мунтазам равишда тарқатиш.

АЭРОДРОМ ҲУДУДИДА АВТОМАТИК АХБОРОТ УЗАТИШ ХИЗМАТИ (АТИС) – ҳаво кемаларнинг келиши ва учиши учун ўрнатилган маълумотни кун давомида ёки куннинг муайян вақтида узлуксиз такрорладиган радио эшиттириш шаклида тақдим этиш.

ҲАВО ҲАРАКАТИНИ БОШҚАРИШ (ХҲБ) - Ҳаво ҳаракатини бошқариш мақсади:

1. тўқнашувнинг олдини олиш:

а) ҳаво кемалари ўртасида;

б) ҳаво кемалари маневр майдонида тўсиқлари бўлганда.

2. ҳаво қатновини тезлаштириш ва тартибга солишда.

ЭКСПЛУАТАНТ - эксплуатация билан шуғулланадиган шахс, ташкилот ёки корхона ҳаво кемаси ёки ушбу соҳада ўз хизматларини таклиф қилиш.

180-ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АВИАЦИЯ ҚОИДАЛАРИДА ҚЎЛЛАНИЛАДИГАН СЎЗ ВА ИБОРАЛАРНИНГ ҚИСҚАРТМАЛАРИ

- АДП – Аэродром диспетчерлик пункти
АМС(Ф) – Авиация метеорологик станцияси (фуқаро)
АС АТС – ҳаво ҳаракатини бошқариш автоматлаштирилган тизими, ҳаракати
АКП – асосий кузатув пункти
ББЎ – булутлар баландлиг ўлчови
ББР –булутларнинг баландлиги регистратори
БПЧБ – булутларнинг пастки чегарасининг баландлиги
ВК – вертикал кўриниш
ЁКП – ёрдамчи кузатув пункти
ЖМТ – Жаҳон метеорология ташкилоти
ЖЮЧ –жуда юқори частота
ЗАММ -зонал авиация метеорологик маркази
ИФ – импульсли фотометр
ИКАО – халқаро фуқаро авиация ташкилоти (International civil aviation organization).
КРАМС – комплекс радиотехника аэродром метеорологик станцияси.
МҲЛБМ -маҳаллий ҳаво линияларининг бошқарув маркази
МРЛ – Метеорологик радиолокатор
ПИЧ – паст интенсивдаги чироқлар
РАУАФБ – радиотехника асбоб-ускуналари ва алоқадан фойдаланиш базаси
РМО ГА– фуқаро авиациясини метеорологик тامينлаш бўйича қўлланма
СБДМ –старт берадиган диспетчерлик маркази
ТЗАМС –Тошкент зонал авиаметеорологик станцияси
УКВ – ультрақисқа тўлқин
УҚЙ – учиш қўниш йўлаги
ФА – Фуқаро авиацияси
ЮЗЧ – юқори зичли чироқлар
ЮЧ – юқори частота
ЯМУР – яқин масофага узатувчи радио маёк
ҚКП – қўшимча кузатиш пункти
ҚТ– қисқа тўлқинлар
ҚКАМХБҚ –Қуролли кучлар авиациясининг метеорологик хизмати бўйича қўлланма.
ҲҲБ –ҳаво ҳаракатини бошқариш
АFTN – Авиацияда рухсат этилган телекоммуникация тармоғи (Aeronautical fixed telecommunication network).
АTIS – аэродром зонасида маълумотларни автоматик узатиш хизмати (Automatic terminal information service)
METAR – авиация учун мунтазам об-ҳаво ҳисоботи (код шакли).
MOTNE – Европадаги метеорологик операция телекоммуникация тармоғи (Meteorological operational telecommunication network in Europe).

TAF – аэродром об-ҳаво маълумотлари (код шакли).

VOLMET – парвоздаги ҳаво кемалар учун метеорологик маълумотлар.

МУНДАРИЖА

1-Боб Умумий қоидалар.....	7
2-Боб Фуқаро ва экспериментал авиациясини метеорологик таъминлашни умумий ташкил этиш.....	2
3-Боб. Идоралараро ва минтақавий келишувлар.....	2
4-Боб. Фуқаро ва экспериментал авиациясини метеорологик таъминлаш органлари.....	2
5-Боб. Аэродром метеорологик органлари.....	3
6-Боб. Авиатрассаларда назорат парвозлари.....	4
7-Боб. Авиация иқлимий маълумотлар.....	4
8-Боб. Литер ва назорат остидаги қатновларни метеорологик таъминлаш.....	5
9-боб. Ҳамкорликда жойлашиш аэродромлари ва ҳамкорликда фойдаланиш аэродромларида парвозларни метеорологик таъминлаш.....	5
10-боб. Метеорологик аэродром органлари учун биноларини режалаштириш талаблари....	6
11-боб. Метеорологик кузатув нуқталари.....	6
12-боб. Метеорологик ускуналар.....	6
13-боб. Алоқа учун талаблар ва улардан фойдаланиш.....	7
14-боб. Аэродромда метеорологик маълумотларни тарқатиш.....	8
15-боб. Парвоздаги ҳаво кемалар учун метеорологик маълумотларнинг радио узатув дастурлари орқали тарқатилиши.....	8
16-боб. Ўзгидромет тезкор чиқариш органларининг лавозим йўриқномалар схемаси.....	9
17-боб. Аэронавигация метеорологик мутахассисларнинг касбий тайёргарлигига қўйиладиган талаблар.....	9
18-боб. Малака ошириш курслари.....	10
Иловалар.	
Илова №1. Аэродром метеорологик идоралари учун биноларни режалаштириш.....	11
Илова №2. Метеорологик кузатув пунктлари.....	13
Илова №8. Метеорологик ускуналар мувофиқлигини баҳолаш усуллари.....	15
Илова №9. Об-ҳаво ускуналари таркибининг мувофиқлигини баҳолаш усуллари.....	21
Илова №10. Об-ҳаво ускуналарини жойлашиш мувофиқлигини баҳолаш усуллари.....	22
Илова №11. Метеорологик маълумотларнинг мувофиқлигини баҳолаш усуллари.....	24
Илова №12. Метеорологик ускуналарнинг техник хусусиятларининг мувофиқлигини баҳолаш усуллари.....	25
Таъриф сўзлар ва ибораларни қисқартириш, уларни қўллаш ЎЗР АҚ-180.....	29
ЎЗР АҚ-180да ишлатиладиган сўз ва ибораларни қисқартириш.....	33
Мундарижа.....	35